ANUL I. — No. 8 AUGUST 1890.

ANALELE ARCHITECTUREI
ŞI ALE
ARTELOR CU CARE SE LÉGĂ

REPEDE OCHIRE
ASUPRA
ARCHITECTUREI BYZANTINE

I

Cultivarea istoriei naţionale póte fi privită cu drept ca o probă de spiritul de independinţă ce domină într'o naţiune. Acéstă carte de viaţă a omenireĭ, cum s'a numit de mulţĭ, se închide de sine cînd un popor 'şĭ perde libertatea. Ne maĭ avînd a înscrie nicĭ un fapt strălucit în analele sale, întrerupînd lucrarea de emancipare care e legea comună a societăţilor, şirul tradiţieĭ se sfărîmă, trecutul cade în uitare, se întunecă, şi istoria amuţeşte, nu maĭ conţine nicĭ un învĕţămînt pentru a 'ĭ arăta calea ce are să urmeze în viitor. Istoria, acéstă consciinţă neadormită care aduce neîncetat aminte popórelor misiunea lor, va lipsi pretutindenĭ unde libertatea va fi necunoscută : numaĭ popórele libere aŭ ştiut să 'şĭ cultiveze în tot timpul istoria lor.

De şi încă nescrisă, romîniĭ aŭ o istoriă. Ceia ce ne o dovedesce e că eĭ aŭ avut consciinţă de menirea lor. Sub formele trecătóre ale existenţeĭ lor politice şi sociale e lesne a descoperi o cugetare martură care 'ĭ cîrmuesce, şi trecutul nu e lipsit de orĭ ce silinţe pentru desvoltarea morală şi intelectuală a poporuluĭ. Dar acéstă moştenire părintéscă compusă, maĭ cu osebire, de virtuţĭ şi eroism, nu va reînvia cu putere în inimĭ de cît atuncĭ cînd ne vom aplica cu stăruinţă a cerceta tóte documentele şi a pregăti cît maĭ neîntîrziat elementele istorieĭ naţionale.

Deosebit de desvoltarea lor individuală naţiunile aŭ un rol în omenire ; şi unitatea istorieĭ civilisaţiuneĭ consistă în acea lege armoniósă care le uneşte şi le face să concureze la progresul general. Romîniĭ, aruncaţĭ la extremităţile lumeĭ civilisate, isolaţĭ de naţiunile de gintă latină, mărginiţĭ în cercul lor de luptĭ şi de suferinţe, cu perderea independinţeĭ, aŭ perdut din vedere acest rol. Adĭ însă ca să renască la viaţă şi să fie admişĭ în concertul popórelor culte, trebue să 'şĭ mărească destinele printr'un studiŭ care să îmbrăţişeze tótă desvoltarea lor în cursul secolilor. In monumentele scrise şi figurate, în anale, în tradiţiĭ vor putea afla originalitatea naţiuneĭ, vor putea descoperi firul aceleĭ cugetărĭ care a presidat la cultura ţăreĭ şi 'ĭ a condus în urmărirea unităţeĭ lor naţionale.

Istoria unuĭ popor nu este numaĭ drama în care se desfăşor faptele luĭ politice ; ea e încă imaginea vieţeĭ sale în acea lucrare de emancipare în ordinul fisic, moral şi intelectual. Pretutindenĭ el întîmpină lanţurĭ de sfărîmat atît în natura materială cît şi în domenul cugetăreĭ. Exercitînd puterea facultăţilor sale, el le măresce, se perfecţionéză, urcă neîncetat pentru a atinge idealul libertăţeĭ spirituluĭ, sorgintea de tóte libertăţile. Strămutînd aceiaşĭ activitate în domenul sciinţific, 'şĭ lărgeşte cercul cunoscinţelor ; aplicînd resultatele sciinţeĭ asupra natureĭ ce îl înconjóră, el triumfă în acéstă luptă cu materia, o transforméză, o pune în armonie cu trebuinţele, 'şĭ-o însuşeşte şi întipăreşte asupra'ĭ semnul cugetăreĭ sale.

Scim cît de micĭ sunt resultatele nóstre în acéstă lucrare, şi cît maĭ avem de făcut pentru a atinge starea de cultură la care aŭ ajuns cele-l'alte popóre. Cu tóte acestea paginele istorieĭ nóstre nu sunt cu totul góle şi lipsite de orĭ ce interes. Ţara pare vergină, putem dice, de arte, prin care un popor se pune în armoniă cu progresele sciinţeĭ ; dar aerul ce respirăm e încă înflăcărat de suflarea ardĕtóre a luptelor şi pămîntul ce călcăm a fost adesea udat de sînge. Luptînd pentru independinţa lor, părinţiĭ noştri combăteaŭ în acelaş timp pentru religia şi civilisaţia Europeĭ. Dacă ne aŭ remas puţine urme din vechia nóstră cultură, acésta nu póte fi o probă în contra eĭ ; ţara pórtă şi adĭ întipărirea neştersă a invasiilor care aŭ bîntuit'o. Să studiăm însă aceste remăşiţĭ, să cercetăm tradiţiile şi cronicele, să ne pĕtrundem de spiritul lor şi ne va fi cu neputinţă a nu presimţi un început de cultură, şi, ceea ce e maĭ mult, existenţa unuĭ popor plin de viaţă care prin virtutea sa, se ridică pînă la înălţimea ideilor morale de justiţie şi de libertate prin care unile popóre sunt adĭ marĭ !

II

Archeologia nu póte fi despărţită de istoriă. Ceea ce face maĭ cu sémă interesul eĭ principal şi 'ĭ dă un caracter de mărime, e legătura ce există între obiectul studiilor sale şi ideiile uneĭ naţiunĭ. Rolul eĭ bine înţeles nu se póte dar mărgini în

cercul restrîns al descriereĭ simple a monumentelor vechĭ ale uneĭ țărĭ; între dînsele și viața unuĭ popor sunt raporturĭ intime pe care acéstă știință își propune de scop a le pune în lumină.

In țara nóstră studiile archeologice presint un interes din cele maĭ viĭ. Fără a enumera cestiunile atît de importante asupra cultureĭ artistice a țăreĭ, cestiunĭ carĭ ating de aprópe istoria generală a artelor Europeĭ orientale, vom observa că descrierea și cercetarea antichităților naționale pot fi de mare ajutor pentru a ne da cunoscințe maĭ întinse despre starea industrieĭ și a comerciuluĭ, despre gust și obiceie, despre înrîuririle diverse și ideile domnitóre dintr'o epocă puțin avută în documente scrise.

Din tóte subiectele de domenul archeologic, cel ce presintă un interes maĭ învederat pentru romînĭ e fără îndoială architectura.

Architectura priméză pe tóte cele-l'alte arte în desvoltarea lor. Un popor póte neîngriji pictura și sculptura; dar ĭĭ ar fi anevoie a vețui fără locuințe, fără edificiĭ civile și religióse; maĭ înainte de a fi o artă, architectura e o necesitate a vieţeĭ sociale. Romîniĭ prin urmare aŭ trebuit să cultive din princip acéstă artă, și chiar și artele surorĭ; căcĭ, ca coloniștĭ romanĭ nu fură nevoițĭ a le inventa. Acest punct e necontestat adĭ: istoria, antichitățile și inscripțiunile aflate pe pămîntul țăreĭ, mărturisesc despre starea de înflorire la care atinse în scurt timp Dacia Traiană. Dar ceea ce ne intereséză maĭ mult, e d'a pătrunde negura care învĕlue timpiĭ ce urmară și d'a vedea ce deveni acéstă cultură cînd christianismul ajunse a fi religiunea de stat a romînilor.

Scim, în adevĕr, că architectura și artele, la romanĭ merseră scădĕnd, după ce aruncară o ultimă lucire sub Traian prin geniul luĭ Apolodor. Colóna Antonină e o imitație palidă a opereĭ artistuluĭ ce numirăm atît în formele architecturale cît și în sculpturile ce se desfășor în spirală pe trunchiul eĭ. Sub Septimiu Sever decadința e învederată, décă nu în formele generale ale edificielor, cel puțin în profile și sculpturĭ. In fine sub Diocletian, tradiția artelor antice pare a dispărea cu totul: ele intră într'o epocă de transițiune, de transformare, și elementele nouĭ de întinerire care apar în unele clădirĭ, ca o presimțire a styluluĭ noŭ ce se forma în Orient, sunt încă barbare în întrebuințarea lor. Putem dar judeca despre declinul la care trebuisc să ajungă artele dintr'o provincia nouă a imperiuluĭ, după starea în care se aflaŭ chiar acolo unde înflorise maĭ cu putere. Deosebit de acestea, mulțĭ din coloniștĭ aduşĭ de Traian eraŭ creștinĭ, și dacă trebue să dăm crezămînt asertiunilor a douĭ părințĭ aĭ bisericeĭ, Origen și Tertulian, noua credință se întinsese repede în acéstă provincia chiar din al II secol. Aceste două cause ne fac a crede că romîniĭ părăsiră de timpuriŭ formele architectureĭ antice.

Negreșit, cîmpul presupunerilor e fórte larg, pentru o epocă atît de depărtată și asupra căria lipsesc date istorice sigure și chiar remășițe de monumente. Credem însă, fără a ne pronunța într'un mod definitiv, că e o datorie pentru noĭ a înregistra tóte elementele care ne ar putea servi maĭ tîrziŭ, a așeza o opiniune probabilă asupra uneĭ cestiunĭ atît de anevoióse. Cele maĭ vechĭ edificiĭ ale țăreĭ sunt de stilul byzantin; dar cum s'a introdus acest stil și în ce secol? acésta e cu neputință de determinat într'un mod precis, în starea cunoscințelor de adĭ; în ceia ce privesce origina, începuturile, ramificările și înrîuririle styluluĭ byzantin, maĭ remîne fórte mult de făcut.

Primele cercărĭ ale arteĭ creștine le aflăm acolo unde a fost și légănul nouĭ credințe, în catacombele Romeĭ. Edificiile religióse, în unele din dispozițiele lor, aduc aminte încă și adĭ origina lor tradițională: altariul e o amintire a obiceiuluĭ celor d'întîĭ creștinĭ d'a face serviciul divin pe mormîntul unuĭ martyr; tronul episcopal, catedra de predicare séŭ amvonul, unele subiecte de pictură, inspirărĭ naive și poetice ale symbolismuluĭ creștin, luară nascere pentru prima óră în suteranele Romeĭ. Dar ceia ce ne intereséză maĭ mult, e forma planuluĭ unor capele din al III secol, situate la intrarea catacombelor, formă pe care o întîlnim reprodusă cu credință în planul bisericilor din maĭ tótă Romînia.

Acest fapt merită atențiunea, căcĭ ne permite a clasifica cu exactitate typul edificielor religióse ale țereĭ, și ne presintă tot-d'odată elementele necesariĭ pentru a proba pînă la órecare punct, vechimea luĭ séŭ epoca depărtată în care a trebuit să fie adoptat de Romînĭ.

Să cercetăm însă maĭ întîiŭ ce e acéstă artă ce se 'ntinse în tot imperiul Orientuluĭ și care prin înrîuririle ce a exercitat, dovedesce că Byzanțul ținu timp îndelungat sceptrul artelor și dictă gustul chiar Europeĭ apusane.

Ceĭ d'întîĭ secolĭ aĭ christianismuluĭ corespund cu disolvarea societățeĭ romane. Principiile de emancipare în ordinul moral și intelectual, de dreptate, de înfrățire, aruncate în lume de predicatoriĭ noueĭ credințe, produse o revoluțiune din cele maĭ marĭ. In acéstă prefacere generală, arta, care e expresiunea cea maĭ vià a mersuluĭ ideilor, ne presintă în acea epocă, o periodă de transițiune, de dibuirĭ. Asistăm la formarea unuĭ stil noŭ; dar ĭĭ va trebui încă lucrarea laborióșă a timpuluĭ pentru a atinge o formă în armonia cu geniul sĕŭ. Aceste tendințe le constatăm maĭ cu osebire în Orient. In Italia unde suvenirea Romeĭ era încă ne ștérsă, unde trecutul stătu mult timp, idealul poporuluĭ, cristianismul, nu putu exercita îndată o înrîurire atît de mare asupră'ĭ în cît să simtă trebuința a crea ceva noŭ. După triumful cruceĭ, basilicile fură adoptate ca monumente religióse; architectura remase romană. In Orient însă, credința nouă nu întîmpina aceleașĭ dificultățĭ. Admisă pretutindenĭ, ea modifică maĭ lesne societatea, și arta se resimțí de acéstă prefacere în ideĭ și simțiminte.

Așa dar, chiar din principiŭ, arta creștină se deosebi în două curente, după geniul popórelor la care luase nascere: în Occident, stilul *latin* saŭ stilul ce procedă direct din cel *roman*; în Orient, stilul *byzantin*.

Credem necesar, pentru a ințelege desvoltările arteĭ orientale, a defini cuvîntul de stil. Stilul în genere consistă în armonia ce există între ideĭ și formele ce decurg dintr'însele; în architectură, unde trebue a ține séma de construcțiune, proporțiĭ și decorație, stilul e tot-d'odată un sistem complect în care aceste elemente sunt subordinate unuĭ principiŭ architectural. In arta bizantină acest principiŭ e bolta semisferică.

Să studiăm acum elementele arteĭ noue; ele ne vor da póte secretul originalitățeĭ eĭ. Romaniĭ aŭ putut aduce în Bizanț metódele lor de construcțiune, și recunóscem, chiar că bolta semisferică și pendentiviĭ s'aŭ întrebuințat în Roma: Pantheonul e un edificiŭ circular, acoperit de o asemenea boltă și termele luĭ Diocletian ne presintă un exemplu de aplicare a pendentivilor. Dar formele isolate nu constituesc un sistem și înclinăm încă a le crede de origină orientală.

Orientul păstréză și adĭ ruine gigantice care dovedesc o artă primitivă înaintată sub civilisațiile stinse ale popórelor din Siria și Fenicia. D'aci Etrusciĭ și maĭ tîrziŭ Romaniĭ împrumutară unele forme care apar în architectura lor îndată după concuista

Orientuluï. Afară de acésta, fundamentele vechï ale templuluï din Ierusalim, mormintele judilor și regilor din valea luï Iosafat, ruinele impuitóre din Balbek, ne presintă maï multe elemente din arta byzantină. E de credut dar că Greciï, carï păstraŭ relațiunï neîntrerupte și directe cu Syria și Palestina, căutară maï ales a culege inspirările și formele arteï nouă, chiar la sorgintele religiuneï. Ceia ce ne confirmă în acéstă părere e că Constandin cel mare, care în Roma edifica basilice, în Syria clădea edificiï de un caracter cu totul diferit și negreșit 'ï ar fi fost cu neputință a ajunge la acest resultat, dacă n'ar fi aflat aci tradițiï de construcție și o școlă formată. Orï cum însă, aceste elemente trebuiră să fie reduse într'un sistem regulat ca să formeze un stil.

Principiul asupra căruia se află basat sistemul acesta e cum s'a zis, bolta semi-sferică. Ea comanda forma planuluï, construcția, proporțiile și decorația, și în adevĕr cele maï vechï edificiï bizantine din epoca luï Constandin sunt pe plan circular saŭ poligonal. Sprijinirea uneï cupole a căria secțiune e un cerc, printr'un zid circular saŭ poligonal de acelaș diametru, nu presinta nicï o dificultate, era ceva natural; cînd însă arta îșï propuse de scop a arunca în spațiŭ o boltă de aceiașï formă, dîndu'ï de basă cele patru punturï din unghiurile unuï pătrat, problema deveni maï seriósă. Architecțiï trebuiră să ție sémă de legile greutățiï, să prevază presiunile laterale și să le neutraliseze printr'alte presiunï, se inventeze pendontivï séŭ boltele cu generațiune sferică care împlinesc golul unghiurilor și transformez secțiunea pătrată a planuluï la basa cupoleï într'o secțiune circulară; trebuiră să combine planul astfel în cît să fie adevĕrata expresiune a aceste sisteme.

Arta bizantină nu se opri nicï aci. In acest tip, adoptat și de Romînï în edificiele lor religióse, cele patru puncturï care susțin cupola, fac parte din zidul ce mărginesce construcțiunea, și edificiul conceput în dimensiï restrînse nu e primitor de galeriï pentru femeï saŭ de gineconitiŭ. Pentru a mări dar dimensiele cupoleï și spațiul central al clădireï, pentru a grupa în prejuru'ï galeriï, altare, nartexurï și a satisface la tóte necesitățile serviciuluï divin, architecțiï luară din noŭ problema. Monumentele lipsesc în genere pentru a urma pas cu pas progresele arteï; credem că eï trebuiră maï întiiŭ să combine dispozițiele interióre ale planuluï poligonal cu forma exterióră pătrată precum vedem un exemplu în st. Sergiŭ din Constantinopol. In fine, sub Justinian, doï artiștï de geniŭ, Anthemius din Tralles și Isidor din Milet, consacrară tipul planuluï pătrat prin crearea S-teï Sofiï care e cel maï însemnat monument de stilul bizantin.

Vĕdurăm cum bolta semi-sferică, admisă ca principiŭ architectural impuse formele planuluï și sistemul constructiuneï; cele-l'alte elemente se transformară în acelașï mod. Architrava care mărginesce spațiul dintre colóne după resistența și dimensiile materialelor, se înlocui prin arcurï. Colóna nu maï impuse ordonanța edificiuluï ca în architectura antică, ci luă o funcțiune maï adevĕrată de cît în unele edificiï romane: susținu o greutate. Capitelele, întăbluirile, corniciile, profilele, primiră forme în armonia cu destinația lor, și arcurile de ușurare fură întinse pretutindenï unde se maï întrebuința linia dréptă; architrava în locul arcadeï.

Să revenim acum la planul bisericilor țăreï. Am constatat acest tip în Roma, în unele capele din al treilea secol, adică din epoca de transiție a stiluluï bizantin. Alte exemple le aflăm în două bisericï din Ierusalim, St. Iacob și St. Ión, și în biserica principală a mănăstireï S-ta Laura din Muntele Athos. Planul bisericeï Nascereï din Betleem aduce asemenea aminte aceleașï dispozițiï; dar formele basiliceï romane sunt combinate cu cele bizantine și edificiul nu e boltit.

O probă învederată de vechimea tipuluï o aflăm în rarele exemple ce ne presintă arta bizantină; și faptul se explică bine. Pînă în epoca luï Justinian, arta e în mișcare, pare animată de spiritul de analisă și de cercetare care frămîntă societatea; cînd însă idealul fu atins prin crearea S-teï Sofiï, ea deveni staționară în formele artistice, și maï tóte edificiile ce se edificară din noŭ saŭ se prefăcură, primiră formele tipuluï consacrat. Acest principiŭ care domină artele orientale, ne face a crede că dispozițiile edificiilor religióse ale țăreï fură adoptate de romînï maï înainte de epoca luï Justinian, căcï altminterï am avea tipul planuluï patrat atît de general în Grecia și în tot Orientul, și n'am fi stăruit în formele ce cunóscem. O altă probă o aflăm în obiceiul pios și tradutional al țĕreï d'a nu părăsi altarile străbune; căcï țiind séma de principiul consacrăriï tipuluï, suntem conduși a încheia că edificiele nóstre cele vechï, chiar cînd s'aŭ reedificat, aŭ reprodus cu credință formele generale primite.

III.

Constantinopolul deviind reședința imperiuluï Roman, Imperatoriï întrebuințară mijlócele puternice de care puteŭ dispune pentru a'l face demn d'a purta numirea de nouĕ Capitală a lumiï. Italia și Grecia, Roma și Athena, trebuiră să se despóie de materiile prețióse și de capetele-d'operă ale arteï antice ca să înfrumusețeze edificiele sumptuóse ce se ridicaŭ în pripă în acest oraș.

Dacă însă christianismul în Roma se stabilea, în basilice și 'șï apropria formele arteï romane, în Bizanț, el se depărta de dînsele. Silințele imperatorilor d'a introduce stilul latin în Orient, fură deșérte: pe acest terîm victoria rĕmase arteï bizantine.

Pînă la crearea Sf. Sofiï, stilul noŭ avu o desvoltare regulată, continuă. În tótă acéstă periódă de formare artiștiï împinseră pînă la ultimile lor consecuințe principiile de construcțiune ale romanilor, adoptară alte principiï nouï, modificară unele tradițiï pentru ale pune în raport cu ideile și obiceile introduse de christianism; eï ne presintă spectacolul celeï maï marï activitățï în urmărirea unuï tip definitiv. Dar îndată ce eï credură a fi realisat formele care corespundéŭ idealuluï lor de frumusețe, se opresc, le declar de nemișcate, și arta devine hieratică. Așa dar, într'o epocă cînd spiritul societățeï desfășura în Bizanț o cutesanță rară în cercetarea cestiunilor de filosofă și religie, și deschidea ast-fel civilisațiuneï moderne cîmpul nemărginit al discuțieï și sciințeï în arte el devenea conservator.

Ar fi anevoiă a ne da o explicare despre acest fenomen al desvoltăreï cultureï în imperiul bizantin. Era póte în destinele sale d'a lua, în arte în fața Occidentuluï, rolul ce popórele din Asia păstrară mult timp în fața Europeï încă barbare. Orï cum să examinăm valórea artistică a acestuï stil în monumentele aceleï epoce, și maï cu osebire în st. Sofia, care trece de cea maï naltă expresiune a geniuluï popórelor creștine din Orient.

În stilul bizantin construcția, proporțiile, decorația tóte concură spre a da edificielor un caracter de simplicitate monumentală, în fațade; de agerime de concepție, de vioiciune de imaginație, în interióre. Dar originalitatea sa stă maï mult în cupola imensă care se înalță în centrul clădireï și care în St. Sofia e de o cutesare spăimîntătóre. Arta architecturală

nu'şĭ propusese încă pînă aci şi nu resolvase un problem maĭ anevoios! Acéstă dispositie care permite a îmbrăţisa cu o privire, din spaţiul central al edificiilor, galeriile cu colonetele şi boltele lor, absidele, exedrele, tótă compositia în fine, şi în care lumina vie ce pătrunde prin nenumĕratele ferestre de la basa cupoleĭ, circulă pretutindenĭ şi adaogă scînteierile eĭ la strĕlucirea uneĭ decoraţiĭ de picturĭ, mosaice, marmurĭ de colorĭ, aur şi bronz, era ceva noŭ şi demn d'a crea stiluluĭ bizantin un loc însemnat în lumea artelor. Principiile care cîrmuesc arta, în epocile cele marĭ de înflorire, le aflăm aplicate de geniul artiştilor bizantinĭ, cu o rară iscusinţă. In tóte operile lor, elementele fundamentale ale edificiilor apar netede, accentuate, explică ordonanţa; şi amănuntele pline cu fineţă le însufleţesc, le daŭ dimensiile adevĕrate. Contrastul între liniile cele marĭ şi formele elegante şi uşore, profile bine caracterisate, o sculptură puţin adîncită ce se îmlădiă la tóte mădularele edificiilor şi ne presintă motive de un desemn fin şi elegant, luxul şi geniul Orientuluĭ în întrebuinţarea materiilor preţióse şi în armonisarea colorilor: acestea sunt trăsurile caracteristice ale aceste arte. Orĭ ce s'ar ḑice prin urmare, stilul bizantin e o creaţiune plină de originalitate, şi viitorimea admiră cu drept, puterea de concepţiune a uneĭ societăţĭ care sciŭ să împingă arta pe căĭ necunoscute pînă în timpul sĕŭ.

Din al V pînă în al XII secol, civilisaţiunea Orientuluĭ exercită pretutindenĭ preponderinţa sa prin arte, sciinţĭ, industrie, comerţ şi în tótă Europa întîlnim urmele eĭ; să ne mărginim însă în subiectul ce tratăm. Abia arta bizantină începe a se fixa şi o vedem ramificîndu-se în tot Orientul şi exercitînd înrîurirĭ puternice asupra artelor Europeĭ apusane. Causa aceste iradierĭ o aflăm în elementele de viaţă ce conţine orĭ ce artă nouă şi în activitatea spiritelor. Cunóscem eresiile nenumĕrate care apar în Orient, cînd christianismul deveni religiune de stat. La 453 Nestorie, episcopul Constantinopoluluĭ, exilat ca eresiarc, se trage în Egipt, fundéză secta însemnată a Nestorianilor şi introduce astfel, într'o ţară puţin cultă p'atuncĭ, artele şi luminile Bizanţuluĭ. Elementele civilisătóre duse de Nestorianĭ, se desvoltară cu înlesnire, căcĭ chiar din al V secol, arta arabă, fiică a arteĭ bizantine, apare în Asia mică, Egipt şi Arabia; ea se întinse cu timpul pînă în Occident.

Cea d'întîiŭ cercare a arteĭ bizantine d'a pătrunde în Italia, o constatăm în acelaşi timp cînd ea atinge punctul sĕŭ culminent. După gonirea Goţilor, Ravena, devenise reşedinţa Exarchilor, care cîrmuiaŭ în numele imperatorilor Orientuluĭ; eĭ ridicară aci doue monumente de stil bizantin, St. Vital şi baptisterul sîntuluĭ Ión. Aceste edificiĭ preţióse pentru istoria architectureĭ, nu avură însă resultatul d'a introduce în Italia gustul oriental, căcĭ puţin în urma edificăreĭ lor, chiar în Ravena, vedem ridicîndu-se basilica S-teĭ Apolinarie după tipul latin. Afară de acésta, tărîmul era încă nesigur în Italia, luptele neîncetate, şi Exarchiĭ, carĭ luaseră locul Goţilor, fură alungaţĭ şi dînşiĭ de Lombarḑĭ.

Tendinţa spre stilul bizantin fu maĭ pronunţată în Italia, în al VIII secol (730), când Leon Isaurianul prin persecuţiile sale, prin arderea de bibliotecĭ şi stricarea de scolĭ, determină o emigraţiune care duse în Europa apusană artele, literile şi sciinţile Orientuluĭ. Tot în acest secol, Carol cel mare, în entusiasmul seŭ d'a reconstitui imperiul Roman, şi d'a aprinde din noŭ flacăra civilisaţieĭ, stinsă în Occident, atrăgea la curtea sa artiştiĭ şi învĕţaţiĭ din Constantinopol. Stilul bizantin pătrundea astfel în Europa în acelaşi timp cînd Arabiĭ întindeaŭ concuista şi artele lor pînă în Spania. Dar şi acéstă înrîurire fu prematură şi n'avu consecuenţe însemnate: Italia şi Occidentul întreg eraŭ tot sub prestigiul Romeĭ. După mórtea luĭ Carol cel mare mişcarea fu dar întreruptă şi lumea căḑu din noŭ în chaosul barbarieĭ.

Orĭ cum însă, monumentele bizantine ridicate de Carol cel mare în Colonia şi Aix-la-Chapelle, printre care întîlnim tipul bisericilor cu apside circulare, fură adesea imitate pe marginile Rhinuluĭ; şi scolile de artă care se formară prin monastirĭ şi căutară în amestecul de elemente latine şi orientale formele uneĭ arte maĭ originale, se inspirară de multe orĭ la acéstă sorginte.

Arta bizantină trebuia să pătrundă în Italia şi d'acĭ în Franţa şi Germania, pe alte căĭ maĭ directe. In al X secol (977) Veneţia începe a clădi St. Marc cu materiale aduse din Orient şi prin artiştiĭ Grecĭ, şi, puţin în urmă, tipul acestuĭ edificiŭ, al căruia plan formézá crucea grécă şi aduce aminte în sistemul cupolelor şi façadeĭ, biserica Theotocos din Constantinopol, e reprodus cu aceleaşĭ dimensiĭ în St. Front din Perigueux. E de creḑut că coloniile veneţiane stabilite în Limoges într'un scop comercial, contribuiră nu puţin la ridicarea acestuĭ monument care deveni un tip de imitat în provinciile de miază-ḑi ale Francieĭ şi introduse în unile monumente ale eĭ, gustul şi formele orientale.

Cea-l-altă înrîurire directă veni prin relaţiile neîntrerupte, stabilite încă înainte. Impulsiunea era dată şi Orientul pĕtrundea din tóte părţile în Occident. Comerţul introducea pretutindenĭ thesaure preciόse de manuscripte, picturĭ pe câmpurĭ de aur, statuete, baso-relieve, mozaice, smalţurĭ, vase preciόse, casete, stofe de mătase şi aur încărcate de ornamente bogate, ţesăturĭ fine, pieĭ gaufrate de Cordova, arme de Damasc, etc. Tóte aceste obiecte în care vioiciunea şi armonia colorilor, era unită cu o ornamentaţie de un desemn elegant şi plin de fantasie, avea o adevĕrată valóre artistică; ele modificară cu încetul nu numaĭ gustul, dar chiar decoraţia sculpturală a edificiilor de stil roman

In Italia arta romană, căḑută în barbarie, se resimţi iarăşĭ şi profită de aceste elemente de întinerire pentru a se forma. Din al XI-lea secol, care corespunde cu epoca luĭ Othon cel mare şi cu emanciparea oraşelor Italieĭ, o eră noue începe pentru dînsa. Pisa, Ancona, Modena, Verona, Luca, Ferara etc. urméză exemplul dat de republica Veneţiană, şi Italia întrégă se acoperă de monumente în care inspiraţia bizantină e lesne de constatat. Acéstă deşteptare a gustuluĭ pe pămîntul clasic al Italieĭ pregăti tărîmul unuia din cele maĭ marĭ epoce pentru istoria desvoltăreĭ artelor, epoca Renascereĭ.

Pe cînd arta romană se transforma repede în cea maĭ mare parte a Italieĭ, în Franţa şi Germania, stilul roman, format din tradiţiile locale şi din elemente latine şi orientale, după ce produse maĭ multe monumente însemnate şi după ce formă o scólă strălucită de artiştĭ şi constructorĭ, dispăru cu încetul cedând locul stiluluĭ ogival saŭ gotic.

Astfel preponderinţa cultureĭ bizantine, cultura înaintată a Arabilor, frumuseţea şi strălucirea fabricatelor acestor popóre, veneraţia pentru locurile sînte, relaţiile create prin comerciŭ şi Cruciate, tóte contribuiră a mări înrîurirea orientală asupra artelor Occidentuluĭ. Secolul de mijloc are dar de basă civilisaţia bizantină, şi faptele sunt destul de întemeiate pentru a ne da o idee de misiunea civilisătóre a Orientuluĭ.

Tóte popórele creştine din Orient adoptară stilul bizantin. E de observat însă că caracterul sěŭ hieratic nu se perpetuă nedefinit; căcĭ formele sale primitive se modificară în parte, cu timpul, după gustul şi tendinţele locale ale popórelor ce'l întrebuinţară în edificiile lor religióse.

Grecia maĭ cu sémă, care avea în trecutul sěŭ epoca cea maĭ strălucită pentru cultura omenireĭ şi care nu perduse tóte capetele de operă ale arteĭ antice, puse o fineţă de gust şi un simţimînt adevěrat artistic în edificarea bisericilor sale. De şi datând din epoce diferite, unele din aceste edificiĭ intră în tipul planuluĭ de formă pătrată şi altele ne presint formele planuluĭ basiliceĭ antice, combinîndu-se într'un mod armonios, cu elementele curat bizantine. Maĭ tóte însă sunt de dimensiĭ micĭ şi aduc aminte într'acésta obiceiul tradiţional al anticuităţi, d'a reserva templul numaĭ pentru oficianţiĭ serviciuluĭ divin. Afară de acestea, planul şi construcţia sunt reduse la elementele lor principale, adică: altariul, cupola pe plan pătrat şi narthexul; galeriile superióre sunt suprimate în cele maĭ multe.

Unele faţade priimesc şi dînsele óre-care preschimbărĭ; cupola, prin disposiţiĭ care se depărtez de cele adoptate în edificiile din timpul luĭ Justinian, e înălţată pe un turn. Adesea alte cupole de dimensiĭ maĭ micĭ sunt dispuse pe braţele cruceĭ ce formésă planul, pe narthex; şi turnurile ce le susţin, cilindrice pe din năuntru, octogone pe din afară, priimesc o decoraţie de colóne în unghiurile octogonuluĭ, de ferestre, pe laturile luĭ, şi de arcade elegante care se desemnez pe bolta lor exterióră. Simplicitatea liniilor pătrate e părăsită în edificiile din al IX secol, şi sistemul boltelor, adoptat în construcţie, e acusat în faţade prin arcade şi acopereminte de formă cilindrică. In fine, decoraţia interióră e compusă de subiecte de pictură a căror formă şi ordonanţă se reproduce, în timp de secolĭ, într'un mod hieratic, în tóte edificiile religióse. Acestea sunt trăsurile caracteristice ale edificiilor din Grecia, Albania, Bulgarie, Muntele Athos etc.

Grecia şi Muntele Athos maĭ cu osebire, ne presintă o mulţime de edificiĭ în care întîlnim caracterele ce arětarăm; studiul şi clasificarea lor ar ridica multe nesiguranţe din istoria arteĭ; să enuměrăm pe cele maĭ însemnate. In Atena, Cathedrala saŭ Catholicon, prin formele sale de basilică, prin mulţimea de fragmente de sculptură antică coprinse în clădire, pare a fi cel maĭ vechiŭ edificiŭ şi mulţĭ o cred din al VI secol. Cele-l-alte sunt St. Theodor, St Taxiarch, St. Nicodim etc. In provinciĭ, mănăst. Dafni, Monast. St. Luca din Livadia, biserica Fecióreĭ de la Mistra, biserica Archova din Laconia, biserica Panaghia Faneromeni de la Salonic, cea maĭ bogată în picturĭ, bisericile din Tricala, Larissa etc.

Cît timp Orientul rěmase centrul luminilor şi al gustuluĭ, înrîurirea plecă d'aci în Occident; cînd însă civilisaţiunea byzantină începu a apune, Europa inundă Orientul. Cruciatele, concuistele Veneţianilor, comerciul, lăsară urme neşterse în trecerea lor, chiar în arte; căcĭ frontónele acoperemintele drepte, formele ogivale începură a se întrebuinţa din acea epocă în edificiile creştine din Orient, şi maĭ cu sémă în Grecia.

Muntele Athos, acea provincie de călugărĭ în care numěrul bisericilor, capelelor şi oratorilor se ridică, după Didron, la 935, e asemenea o mină preciósă pentru arte. Acéstă localitate a jucat în cursul secolilor un rol însemnat; dar istoria sa pîna în al X secol e forte întunecósă. Ca în monastirile Clunysiane şi Cistersiane, din Occident, arta, literile şi sciinţele avura aci un asil pacînic; şi în atelierele saie imense, în care se cultivaŭ tóte artele şi industriile artistice, se formă acea scólă de artiştĭ care produseră atîtea opere însemnate în tot Orientul. Din acéstă repulică de monastirĭ, cele maĭ însemnate sunt: St. Laura, Ivirul şi Vatopedi ce se cred a fi zidite pe locul oraşelor antice Dium şi Olofisum, Zografos, Chiliandari, Esfigmenu, biserica din Karies, etc. Afară de interesul architectural ce aŭ edificiile religióse din aceste monastirĭ, nicăerĭ istoria pictureĭ bizantine nu póte fi maĭ bine studiate de cât aci, unde se věd încă şi aḍĭ frescele renumituluĭ pictor şi fundator póte al scóleĭ Athonite, Panselinos.

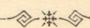
Din Constantinopol, stilul bizantin se întinse pe litoralul măriĭ Negre, pînă în Crimea, şi de aci în tótă Rusia. Arta, în transformările eĭ, apare, în acéstă ţară sub forme cu totul nouĭ: domurile se îmulţesc, turnurile lor se înalţă în formă de minarele, perd din eleganţa şi armonia proporţiilor, curba cupolelor devine disgraţióse; faţadele se acoper de o ornamentaţie exagerată care aduce aminte arta arabă, bizantină şi chiar pe cea italiană din timpul Renasceriĭ; în fine artiştiĭ, carĭ par a 'şĭ fi propus de scop d'a combina elementele architecturilor asiatice, bizantine, italiane, şi d'a crea ceva noŭ, n'aŭ putut realisa, din acest amestec, nicĭ un tip de o valóre adevěrat artistică.

Cel maĭ vechiŭ şi maĭ însemnat edificiŭ de stylul byzantin, în Rusia, e St. Sofia din Kiew, ridicată în al X saŭ al XI secol de Vladimir cel mare care primi religia creştină şi clădi maĭ multe bisericĭ, servindu-se de artiştĭ Grecĭ. In al XI secol (1040) Iaroslaw fondă asemenea în Nowgorod o biserică purtând aceiaşi numire. Dar perioda curat byzantină a architectureĭ nu se prelungi mult; căcĭ incursiile mongolilor, care ţinură aprópe pînă în al XV secol, opriră aceste încercărĭ de înflorire. O epocă nouă începu atuncĭ, şi Mosca, ce devenise residenţă încă din al XIV secol (1304), fu împodobită cu monumente între carĭ bisericile ni se presintă cu caracterele ce am descris. Cele maĭ renumite sunt. Archanghelul Michail, Buna-Vestire, etc. în Kremlin; în fine Wasiliĭ Blajenoĭ, ridicat pe la mijlocul secoluluĭ al XVI, care trece în Rusia de o minune a arteĭ, e un exemplu de stylul rus în tótă desvoltarea sa. In al XVIII secol, architectura părăseşte şi acest caracter, şi devine maĭ mult clasică.

Sórta bisericeĭ Romînilor legată fără întrerupere, în cursul secolilor, de a Orientuluĭ, relaţiile lor cu Imperiul, forma tradiţională a bisericilor cu abside semi-circulare, atât de generală în edificiile cele vechĭ ale ţěreĭ, tóte ne fac a crede că eĭ întrebuinţară numaĭ typul byzantin în architectura lor religiósă. Le-ar fi fost anevoiă, în adevěr, a priimi alt typ într'o epocă cînd Orientul era iniţiatorul civilisaţieĭ europene; să vedem însě ce deveni acest styl la Romînĭ, în perioda ce urmă după întemeierea naţionalităţiĭ lor.

(Va urma)

D. Berindeiŭ.

I. SOCOLESCU

Casa D-lui G. IONESCU-GION
Str. Lucaci, 33.

I. SOCOLESCU

Casa D-luĭ G. IONESCU-GION
Str. Lucaci, 33.

PRIVIRE GENERALA

ASUPRA

MONUMENTELOR NATIONALE

ŞI

MIJLOCUL DE A IMPEDICA DISTRUGEREA LOR

(Urmare)

III

Către finele secoluluĭ trecut şi în secolul nostru cunoscut pentru tendinţa materialistă, nu numaĭ că nu s'a produs nimic în artă la noĭ, ci din contră tótă lumea s'a aruncat cu o nepricepere saŭ cu o indiferenţă regretabilă asupra clădirilor trecutuluĭ, batjocorindu-le sub cuvînt de restaurărĭ saŭ înbunătăţirĭ; şi cum ar fi fost altfel, cînd o societate nouĕ cu dor de progres, în dorinţa de înoirĭ merse fără a 'şĭ da séma, pînă a înoui şi clădirile strămoşeştĭ, care ar fi trebuit păstrate în cămaşa armoniósă îmbrăcată cu timpul. Cîte un glas bine-voitor abia se ridică din cînd în cînd luînd apărarea tăcutelor monumente, dar protestările sunt zadarnice cînd mulţimea nepricepută e chemată să 'şĭ dea părerea şi cînd ceĭ în drept a lua mĕsurĭ, sunt streinĭ de chestiune.

Reparaţiunile nesocotite aŭ făcut maĭ mult rĕŭ monumentelor de cît vremurile rele. Exemplele nu ne lipsesc pentru a arăta distrugerea nemilostivă a unor suvenire istorice pentru care societatea contribue inconscient a le batjocori.

Astfel mănăstirea Bistriţa din judeţul Vîlcea 'şĭ perdu caracterul antic în prefacerea totală a bisericeĭ şi a caselor împrejmuitóre a fraţilor Craioveştĭ. Arnota fu refăcută. Ce să maĭ zicem cînd în mijlocul Iaşuluĭ sub ochiĭ uneĭ mulţimĭ inteligente, de sigur în alte ramurĭ de cît în ale arteĭ, se derîmă sfînta Vinerĭ fără a i se lua cel puţin fotografia ca celuĭ de pe urmă condamnat.

Reparîndu-se mănăstirea Bisericanĭ, pietrile cu inscripţiunĭ s'aŭ scos de la biserică şi s'aŭ întrebuinţat la zid ca bolovanĭ de rînd. O piatră mormîntală serveşte de laviţă condemnaţilor.

Schitul Măgurénu şi Mihaĭ-Vodă din Bucureştĭ aŭ fost retencuite şi spoite pe neştiute de făcătoriĭ de rele. Biserica Domnéscă de la Curtea de Argeş, şi o mulţime de clădirĭ istorice, de care n'ar trebui să se atingă mîna nepricepută, sunt batjocorite în fie-care ḑi.

Ruinele, acele móşte a monumentelor servesc de cariere celor care aŭ trebuinţă de material. Ruina Sănicóra, Cetatea Némţuluĭ şi o mulţime de suvenirĭ istorice din epoca romană în Oltenia se surpă şi se distrug în tăcerea generală.

La Craiova aŭ dărînat fără nicĭ un cuvînt turnul de la pórta sfîntuluĭ Dumitru, care era din aceiaşĭ epocă cu biserica.

Turnul Colţeĭ din Bucureştĭ 'şĭ ridica măreţ capul d'asupra oraşuluĭ noŭ zidit. Caracterul sĕŭ architectural şi starea sa de ruină insufla trecătorilor un farmac deşteptînd suvenirile timpilor trecuţĭ. Pe dînsul citeaĭ că Bucureştiĭ sunt maĭ vechĭ de cît casele d'împrejur. Şi cu tóte protestările a unu-spre-zece artiştĭ saŭ iubitorĭ de artă, cu tot interesul archeologic şi cu tótă simpatia generală de care se bucura turnul Colţeĭ, a trebuit să dispară fără milă în nóptea timpurilor.

IV

Dar să lăsăm monumentele pierdute şi batjocorite ne putînd face alt-fel, şi să ne îndreptăm privirile către cele care ne maĭ remîn apărîndu-le de atacurile neînduplecate ale destructorilor.

Maĭ pe la tóte mănăstirile nóstre zac prăfuite şi aruncate, ca netrebnice documente preţióse, icóne şi argintăriĭ lucrate cu artă, pe care nimenĭ nu le-a dat la lumină.

Portretele domnilor şi a diferiţilor ctitorĭ sunt lăsate la voia celuĭ d'întîĭ zugrav pentru a împrospăta culorile şi a le da o formă după credinţa lor maĭ modernă şi în gustul general al timpuluĭ. Reparaţiunea clădirilor şi a diferitelor monumente se fac maĭ mult ca o povară de care nu te poţĭ scăpa, şi acésta numaĭ întru cît priveşte chibzuéla şi modul cum trebue să se facă, căcĭ pentru mijlóce, acestea nu se pot refuza fiind lucru uşurel de votat. Şi cu tóte astea din lipsa de organizaţie privim cu ochiĭ, cum se pierd clădirĭ importante, carĭ ar putea să servéscă cu puţine reparaţiĭ vre-uneĭ instituţiĭ folositóre. Intre altele Cetăţuea din dealul Hlinceĭ zidită de Duca-Vodă lăsată pradă corbilor, e întro stare de ţi se face milă. In vechile clădirĭ ale mănăstireĭ se află un refector cu bolţĭ ogivale pe stîlpĭ de piatră maĭ deosebit de cît tóte refectórele celor-l'alte mănăstirĭ din ţară prin eleganţa bolţilor şi prin aspectul măreţ al priviriĭ interióre, acéstă clădire stă descoperită, ploile străbat bolţile, şi n'ar fi de mirare să auzim în curînd că se va dărîma pentru a se face din noŭ. sub cuvênt că nu se maĭ póte repara. Délul Cetăţueĭ se surpă pe zi ce merge, zidul despre apus a fost luat în alunecarea pămîntuluĭ şi răul înaintéză spre biserică, nimenĭ nu se gîndeşte a arunca sămînţă saŭ a planta pomĭ orĭ-carĭ ar fi eĭ pentru a se înţeleni pămĕntul.

In Tîrgoviştea sunt ruinele palatuluĭ luĭ Mateĭ Basarab, nicĭ o mînă de îngrijire, fie cît de slabă, nu se întinde asupra lor pentru a le proteja şi a face câte-va săpăturĭ pentru a respîndi lumina asupra uneĭ ramure fórte importante a arteĭ naţionale. Ele ne-ar desveli interiorul şi viaţa zilnică a societăţeĭ nóstre în diferitele timpurĭ.

Snăgovul o veche biserică stă uitată în mijlocul uneĭ bălţĭ, acéstă clădire are o mare importanţă pentru istoria arteĭ la noĭ din punctul de vedere architectural. Un vînt a aruncat învelitórea în lac şi de anĭ biserica luĭ Vlad Ţepeş stă descoperită. Apele străbat bolţile şi în curînd se va perde unul din cele maĭ importante suvenirĭ istorice după biserica Domnéscă din Curtea de Argeş. Statul nostru nu e în stare a o învăli cu stuf din baltă, dacă nu póte maĭ mult?

Cetatea Némţuluĭ şi cetatea luĭ Ţepeş Vodă merită îngrijire cel puţin în starea în care se află. Ar trebui să se facă săpăturĭ cu îngrijire şi studiĭ carĭ împreunate cu studiul mănăstirilor şi a celor-lalte puncte strategice; ar forma istoria arteĭ militare la noĭ. Militariĭ noştri ar găsi un cîmp vast şi interesant de studiŭ asupra sistemuluĭ de fortificaţiĭ şi a feluluĭ de apărare în timpurile de restrişte a naţiuneĭ romîne.

La Cetăţuia şi la Golia se vĕd încă şi astăzĭ de jur împrejurul zidurilor pe din năuntru, urmele unuĭ pod de lemn ale căruĭ grinzĭ avéŭ un capăt în zid pentru ca apărătoriĭ sĕ circuleze la înălţimea meterezelor. Bastiónele din colţurĭ eraŭ întărite cu turnurĭ a cǎror gurĭ se vĕd şi astăḑĭ ca la Golia şi Probota, turnurile de regulă ridicate d'asupra porţilor aveaŭ însărcinarea de a apăra intrarea cu înlesnire, fiind punctul slab al cetăţeĭ, şi o mulţime de alte detaliĭ se pot cerceta pe care un cunoscător le ar urmări de aprópe. Studiul archeologic al arteĭ militare la noĭ, pe lîngă interesul ce ar presenta pentru ceĭ ce l'ar întreprinde, ar revĕrsa în acelaşĭ timp luminĭ nouĭ asupra organizăreĭ statelor nóstre.

Monumentele naţionale sunt povestirea vie a istorieĭ, oglinda trecutuluĭ, numaĭ printr'însele putea admira geniul poporuluĭ. De cîte orĭ se petrece vre o nouă nelegiuire cu suvenirile istorice, se face un mic sgomot, începe a se ridica protestărĭ

platonice, e un fel de datorie artistică, pentru ca totul în urmă se reintre în liniște așteptînd o nouă profanare pentru a reîncepe

La noĭ guvern, comună și particularĭ 'șĭ daŭ mîna pe neștiute pentru distrugerea suvenirilor istorice, eĭ complecteză opera barbarilor ștergînd numele némuluĭ romînesc. Generațiunilor viitóre nu le vor rĕmînea de cît desgust și amărăciune gîndindu-se că tocmaĭ în momentul cînd statul nostru aspiră la o maĭ mare desvoltare, tocmaĭ cînd sub o paradă de pricepere artistică și archeologică, tocmaĭ atuncĭ s'aŭ petrecut cele maĭ neertate greșelĭ și vandalisme, intrecînd chiar timpurile de restriște a națiuneĭ romîne.

Lumea nóstră e nepăsătóre pentru cultul suvenirilor care se légă de istoria arteĭ și a țĕreĭ, trece cu indiferență sau lasă uităreĭ monumente prețióse care acoperă remășițele iluștrilor domnĭ. Sperăm că vom face cunoscut interesul ce trebue să punem și respectul ce trebue să dăm suvenirilor istorice. Pentru a eși din indiferență ar trebui deșteptat sentimentul artistic al poporuluĭ nostru îndreptîndu-ĭ mintea spre căutărĭ și gîndirĭ poetice, singurele care maĭ îndulcesc sórta omenéscă.

V

A studia arta unuĭ popor e a studia unul din punctele cele maĭ caracteristice a geniuluĭ sĕŭ. Pentru acésta însă trebue să se păstreze cu religiositate orĭ ce obiect interesant pentru istoria arteĭ. Trebue ca nimenĭ să nu se atingă de dînsele fără un studiŭ îndelungat și conștiincios pentru a nu le transforma și schimba caracterul; trebue să iasă odată din capul ómenilor ideea că aŭ făcut ceva, făcînd un monument maĭ frumos de cît era. Monumentul aparține uneĭ epocĭ pe care o represintă, schimbîndu'l se produce încurcătură în istoria arteĭ, se falșifică adevĕrul, tot asemenea precum s'ar falșifica cu schimbarea unuĭ document istoric scris. Să se împedice asemenea desfătărĭ criminale pe spinarea monumentelor și a țăreĭ. E ridicol a vedea pe cine-va care neputînd a face lucrurĭ nouĭ frumóse, voește a le înfrumuseța pe cele vechĭ. Cea d'întîiŭ preocupație, cînd ne atingem de un monument trebue să fie adevĕrul și sinceritatea.

Istoria are o putere surprindĕtóre cînd se învață cu probe vĕdute, astădĭ țările antice trăesc pentru noĭ prin monumentele ce ne aŭ lăsat. In Italia în urma descoperirilor făcute, studiul epoceĭ romane are o putere surprindĕtóre de atracțiune în mijlocul ruinelor, are un farmec pe care nu 'l póte da istoria scrisă.

Istoria arteĭ la noĭ ar forma două epocĭ bine deosebite. Intâĭ ar fi epoca romană începînd cu colonizarea Dacieĭ și pînă în vécul de mijloc, și care ar coprinde studiul diferitelor monumente și ruine care se descoper neîncetat în urma studiilor maĭ recente. A doua epocă ar fi din vécul de mijloc și pînă în zilele nóstre. Acéstă epocă ar coprinde începuturile clădirilor religióse, studiul picturilor, al țesăturilor și al argintăriĭ; s'ar studia mănăstirile și sistemul lor de fortificație, și ce e maĭ interesant s'ar studia clădirele particulare cu tóte obiceiurile și îndeletnicirile viețeĭ private la noĭ.

VI

Precum monumentele 'șĭ aŭ admiratoriĭ lor de asemenea și vandalismele 'șĭ aŭ partisaniĭ lor, o națiune însă nu trebue să uite respectul ce datorește lucrărilor de artă. Ținta nóstră de căpetenie nu e să arătăm importanța păstrăreĭ monumentelor, ci să atragem privirile bine voitóre asupra nedreptăților ce li se face cu distrugerile. Pentru a curma rĕul, guvernul ar trebui să le pue sub apărarea uneĭ legĭ speciale instituind o comisiune pentru păstrarea monumentelor naționale.

Acéstă comisiune va studia mijlócele pentru a impiedeca saŭ pentru a preveni degradările monumentelor și asigurîndu-se de starea și trebuințele lor, se reguleze condițiele în care să se întrebuințeze mijlócele acordate de stat, Sarcina comisiuneĭ va fi neapărat nobilă și grea în acelaș timp, ea va avea să pregătéscă carta monumentală a Românieĭ, visitînd și explorînd tóte colțurile țĕreĭ.

Comisiunea va trebui să vadă tóte monumentele, tóte ruinele din orĭ ce epocă ar fi, și în cazul cînd vre una dintr'însele n'ar presenta nicĭ un interes, să se știe cel puțin că nu merită să se studieze. Va maĭ avea misiunea ca, după cercetarea tuturor documentelor înteresante a diferitelor epocĭ din țară, să pregătéscă un început de clasificare a monumentelor naționale. Clasificarea unuĭ edificiŭ se va face cu scopul de a se arăta că presintă interes saŭ istoric saŭ archeologic pentru ca se pótă fi luat sub apărarea specială a guvernuluĭ.

Comisiunea va examina proiectele de restaurare supuse aprobăreĭ ministeruluĭ și va dirigea executarea lucrărilor, luînd la trebuință inițiativa pentru lucrările ce va crede că merită îngrijirea țăreĭ din punctul de vedere al arteĭ și al istorieĭ. Comisiunea se va informa de mersul lucrărilor în curs de executare printr'un inspector general care el însușĭ va fi membru al comisiuneĭ. Cu chipul acesta comisiunea ar poseda chestiunile, le ar studia și le ar supune ministeruluĭ, care viind cu propunerĭ studiate și de o importanță de netăgăduit pentru artă, s'ar ști că sacrificiele statuluĭ vor da rezultate reale. Prin îngrijirea comisiunneĭ se vor însărcina diferițĭ architecțĭ cu ridicarea planurilor monumentelor istorice și se va fotografia tóte objectele care ar interesa istoria arteĭ. Cu modul acesta archivele comisiuneĭ monumentelor istorice vor forma o colecțiune prețiósă de documente înteresante, care pusă la disposiția artiștilor din țară vor găsi într'însa modele prețióse pentru desvoltarea uneĭ arte originale și elemente pentru facerea istorieĭ arteĭ romîne.

VII

Dacă archivele comisiuneĭ monumentelor naționale vor forma o colecțiune prețiósă de desenurĭ, trebue încă ca diferitele obiecte artistice să se strîngă în muzee după cum s'a făcut un bun început la Bucureștĭ. Muzeele nu sunt numaĭ o desfătare pentru ochĭ saŭ un lux al țăreĭ numaĭ pentru a satisface gustul archeologilor, ele aduc serviciĭ cu mult maĭ marĭ, ele sunt cuibul unde se nasc și se desvoltă talentele.

Secțiunea religiósă a muzeuluĭ din Bucureștĭ în timpiĭ din urmă a luat o mare desvoltare prin numĕrul și prin valórea obiectelor strînse. Acéstă secțiune conține o mulțime de obiecte prețióse începînd cu secolul al XIV-lea, putem spune că ea pentru arta bizantină conține maĭ multe obiecte de cît orĭ care muzeŭ din Italia. Icónele, frescurile de la Curtea de Argeș, veșmintele de mătase țesute cu fir de aur, vasele prețióse și argintăriele aurite fin lucrate cu filigrane și cu smalțurĭ, culese de pe la diferitele bisericĭ, sunt de mare valóre pentru istorie și pentru artă în farmecul căpătat cu timpul, cel maĭ mare maistru în armonia culorilor.

Colecțiunile însă nu pot fi folositóre de cît cînd sunt ținute într'o ordine cuviincioșă, avînd spațiŭ în de ajuns, lucru ce lipsește la Bucureștĭ și trebue ca tóte obiectele să fie descrise într'un catalog.

Pentru întinderea țăreĭ nóstre un singur muzeŭ nu e de ajuns. Ar trebui să se maĭ creeze cîte unul în localitățile im-

portante ca Iașiĭ și Craiova, pentru respîndirea gustuluĭ artistic. Numaĭ astfel se póte da o desvoltare artistică în țară pentru că, arta ca să trăiască, trebue să fie o trebuință pentru toțĭ, dar nu un lux pentru privilegiațĭ.

In Iașĭ muzeul s'ar putea pune în sala gotică de la Treĭ-Ierarchĭ. Acéstă sală care e un rest din vechea mănăstire a Teisfetitelor, dacă s'ar restaura în caracterul epoceĭ, ar forma o secțiune religiósă pentru partea de sus a Moldoveĭ. Singure objectele de la Treĭ-Ierarchĭ, găsite cu ocazia restaurăreĭ monumentuluĭ, înscripțiile, vasele prețióse, țesăturile cu fir de aur pe catifea roșie și verde de la Vasile Lupu, care între tot ce avem în țară în acest gen, icónele, potretele luĭ Vasile Lupu și a copiilor seĭ, țesute pe mătase, tóte aceste objecte așezate cu ordine clasificate și descrise, ar atrage visita și admirația multora și ar servi ca modele artiștilor de azĭ.

Neapărat că muzeele din Iașĭ și din Craiova trebuesc se fie puse sub direcțiunea celuĭ din Bucureștĭ pentru a avea o organizație maĭ unitară și maĭ complectă. Ele trebuesc să fie numaĭ ca un fel de arhive locale pentru respăndirea gustuluĭ artistic, și în cazul cînd s'ar găsi vre un object de o importanță extra-ordinară pentru istorie și pentru artă, acesta se fie depus în colecțiunea centrală a capitaleĭ, singurul loc unde póte fi de o utilitate adevărată, acolo fiind centrul de știință, ear cît pentru regiunea în care s'a găsit objectul, acesteia 'i se póte face un model de ipsos spre a se păstra în muzeul localitățeĭ.

VIII

Diferitele modele și colecțiunĭ puse la îndemîna artiștilor, vor înlesni studiul archeologieĭ. Architecților, aceste studiĭ trebue se le servéscă ca o erudițiune pentru istoria arteĭ și pentru a le înlesni cunóșterea principiilor pe care se bazéză transformările în architectură, ear nu pentru a combina între dînsele tipurĭ vechĭ fără legătură. Archeologia trebue privită ca un învĕțămînt pentru a crea opere nouĭ, originale, ear nu pentru a da drept noutate o architectură mórtă după cum se face astăzĭ.

In lucrările de restaurare studiul archeologieĭ 'șĭ are o întrebuințare maĭ largă, el trebue se fie continuu călăuza artistuluĭ pentru a produce lucrărĭ adevĕrate. Intr'un monument nu tóte părțile sale sunt de o artă perfectă, cu tóte acestea artistul trebue se ție compt de dînsele, pentru că restaurarea n'are de scop de a face maĭ bine saŭ de a face maĭ frumos, ci de a face lucrurĭ adevĕrate care sĕ represinte trecutul. Neapărat că sentimentul artistuluĭ cîte o dată e lovit, reproducînd sculpturĭ barbare saŭ decorațiĭ fără rost; trebue însă să le păstreze dacă vrea să fie conștiincios, pentru că nu e chemat să creeze, ci să respecte adevĕrul așa cum este, chiar dacă n'ar fi frumos. Artistul restaurator maĭ e chemat se readucă în starea primitivă pînă în cele maĭ micĭ detaliĭ un moment istoric, redîndu-i forma, culórea și viéța sa și acésta numaĭ pentru părțile care lipsesc, aci e gréua sarcină a restauratoruluĭ.

Multă lume crede că s'a restaurat un monument cînd se ridică o reproducție nouĕ pe locul uneĭ clădirĭ zdruncinate. Acésta e o sfruntare adusă arteĭ și istorieĭ în acelaș timp, pentru că chiar dacă s'ar reproduce imperfecțiunile de maĭ înainte, ele nu maĭ presintă acelașĭ interes și pentru că substitue unuĭ monument vechiŭ o lucrare nouĕ, lovind în cultul nobil și delicat care pricepea farmecul uneĭ clădirĭ vechĭ.

La noĭ statul pornit dintr'un sentiment laudabil a început restaurarea cîtor-va monument, din lipsa de organizație însă multe altele vor dispare. Sistemul de a se da prea multă îngrijire pentru unele, făcîndu-le maĭ luxóse de cît eraŭ, este fórte greșit și păgubitor în acelaș timp și pentru stat și pentru artă. Mijlocul cel maĭ nemerit ar fi să se facă strictul trebuincios pentru a le păstra, aceste lucrărĭ de conservare bine dirijate ar fi ca prime începuturĭ de restaurare. Cu chipul acesta am pune în siguranță un numĕr mare de clădirĭ, și restaurarea lor definitivă s'ar face treptat și cu sacrificiul a maĭ multor generațiunĭ. Un proiect de lege e adus în senat și sperăm că organizația se va face în curînd. Transformarea totală a țĕreĭ și desvoltarea repede luată în cîți-va anĭ, sunt probe de tenacitate și de dorința de înaintare a națiuneĭ romîne, nu trebue însă să uităm trecutul pentru că naționalitățile se constituesc prin legătura strînsă a loculuĭ care légă diferitele perióde ale existențeĭ. Étă un cuvînt maĭ mult pe lîngă cele spuse pentru a ține la monumentele istorice, desinteresarea pentru dînsele ar fi o crimă căcĭ s'ar rupe firul care ne légă cu trecutul și națiunile n'au viitor fără dragostea trecutuluĭ și fără cunóșterea împrejurărilor care légă existența lor

N. GABRIELESCU.

CONCURS

Pentru întocmirea proectuluĭ clădireĭ Teatruluĭ din Iașĭ.

Orĭ de cîte orĭ o autoritate s'a hotărît a'șĭ întocmi proectele clădirilor de care are nevoe, prin concurs public, ne am grăbit a examina modul de procedare și a arăta dacă e pe cale bună realisarea proectelor

Cu ocasia clădireĭ teatruluĭ din Iașĭ, am constatat deja că Ministerul Cultelor și al Instrucțiuneĭ publice, pornise pe o cale rațională, instituind o comisie compusă din ómenĭ specialĭ în ale Teatruluĭ și în ale architectureĭ, care să organisede un concurs pentru întocmirea proectelor.

Acéstă comisiune însă nu făcu de cît să întocméscă basele programuluĭ clădiri, și fără să se lase a merge maĭ departe cu studiul organisăreĭ unuĭ concurs, Ministerul hotărî, din oficiŭ, publicarea concursuluĭ, conform coprinsuluĭ de maĭ jos.

Citind acest program cu condițiele sale, orĭ-cine póte vedea că chestiunea este incomplect studiată și resultatul ce va da, va fi cît se póte de puțin satisfăcător

Cum am spus tot-dea-una, vom spune și adĭ că e mult maĭ bine a se întîrdia puțin o lucrare, de cît să o facem în pripă, căcĭ dacă prin întîrziere perdem timp, apoĭ cu un concurs rĕŭ organisat perdem timp, banĭ și ne și desilusionăm de un sistem care are in sine multe calitățĭ.

Dăm aci programul în întregul sĕŭ, ast-fel cum este publicat oficial, rĕmînînd a discuta maĭ pe larg, într'un numĕr viitor defectele sale:

Ministerul cultelor și instrucțiuneĭ publice, dorind a construi la Iașĭ un teatru național, publică concurs pentru facerea proectuluĭ necesar pe basa următóreĭ programe:

Acest edificiŭ, conceput într'un stil simplu și corect, fără ornamentație încărcată, pretențiósă saŭ de fantasie, va fi așeḑat pe un teren încăpĕtor, în partea cea maĭ centrală a orașuluĭ și isolat de tóte părțile.

Clădirea, în totalitatea eĭ, se va compune din 4 divisiunĭ: 1) sala pentru spectacol cu tóte părțile ce o complectéză; 2) scena cu anexele sale; 3) administrația și 4 dependințele.

1. Sala de spectacol va fi precedată de un vast vestibul central și de un peristil saŭ intrare pentru bilete. Se vor menagia descinderĭ acoperite laterale pentru trăsurĭ. La extremitățile peristiluluĭ se vor așeza separate douĕ încăperĭ pentru vîndarea biletelor.

Intrarea principală va fi comună, cu posibilitate însă de a dirige galeria fără a traversa vestibulul. Eșirea galerieĭ, în orĭ-ce cas, va fi separată de cele-alte și de ambele părțĭ ale edificiuluĭ.

Sala va coprinde de la 700—800 locurĭ așezate în parter

în douĕ rênduri de lojĭ, balcon și galeriĭ, și împărțite cam în modul următor: 300—350 locurĭ în parter, 140 în lojĭ, 60—70 în balcon și 200 în galeriĭ. Sala va fi încinsă de degagiamente destul de largĭ și comunicând direct cu exteriorul, atît pentru parter cât și pentru lojĭ. Lumina zileĭ va străbate direct într'însa prin părțile laterale.

O scară monumentală va conduce din vestibulul central în focar. Se vor prevedea vestiare la fie-care etaj de parter, balcon și galeriĭ. Tot-d'o-dată la parter, focar și galeriĭ se vor menagia bufete și fumătóre. Aceste din urmă vor fi separate și fără comunicație directă cu sala de spectacol. Cabinetele (vaterclosetele) vor fi cât maĭ bine dispuse spre a se evita mirosul, deservind ambele părțĭ ale edificiuluĭ.

2 Scena, spre a putea avea un spațiu suficient, va fi cam de 20 m. adâncime și 25 m. lărgime, și se va căuta ca lumina de afară să pătrundă într'ênsa direct prin părțile laterale. In fundul sceneĭ și în comunicație directă se va prevedea o sală spațiósă pentru foierul artiștilor, de desubtul căreia se va așeza sala de repetiție. Scena va fi precedată de orchestră, care va fi încăpĕtóre pentru 25—30 artiștĭ cu pupitrele lor, și în apropriarea eĭ se va prevedea un focar pentru artiștiĭ musicanțĭ.

Actoriĭ vor avea cabine în numĕr de 18—20, așezate lateral sceneĭ, etagiate și separate printr'un culuar cu lumina din afară.

Se vor prevedea eșirĭ comode și directe după scenă și din focarele artiștilor.

Tot-d'o-dată în apropiere de scenă se vor așeza o garderobă pentru costume și o cameră de rechiziție.

3, Administrația va face parte din corpul clădireĭ și va avea în același timp o intrare separată.

Administrația se va compune dintr'un vestibul, o sală de așteptare, salonul comitetuluĭ teatruluĭ, un biuroŭ pentru secretar, cancelarie, un mic apartament pentru inspector, douĕ camere pentru portar și o cameră pentru corpul de pompierĭ, încăpĕtóre pentru 10—12 ómenĭ. Closete separate pentru fie-care serviciŭ se vor așeza cât se póte maĭ ferit.

4. Dependințele vor forma un corp separat și vor coprinde: un atelier de pictură în dimensiĭ de 16/10 m., un atelier de croitorie, o magazie de decorurĭ, un atelier de tîmplărie și de montat decorurile, și cîte un mic apartament pentru șeful decorator și mașinist.

Dispozițiunĭ generale

Se vor lua tóte mĕsurile necesare pentru introducerea înlesniciósă și comodă pe scenă a decorurilor. Asemenea și pentru pătrunderea în interiorul sceneĭ a diferitelor accesoriĭ marĭ, precum caĭ, trăsurĭ, etc

Acest edificiŭ avînd menirea de a servi pentru tot felul de spectacole, adică: dramă, comedie, operă și feeriĭ, scena va trebui să fie mașinată ast-fel în cît să pótă corespunde la tóte aceste trebuințe. Scena va fi înzestrată cu podurĭ, încît să se pótă da și balurĭ,

Se va căuta a se introduce cele maĭ bune sisteme pentru încălzitul edificiuluĭ, luminatul, ventilația sa, serviciul hidraulic și acustică. Nu se va cruța nimic pentru prevederea mijlócelor preventive contra incendiuluĭ, ținîndu-se compt de cele maĭ bune și maĭ recente regulamente în acéstă privință.

Concurențiĭ vor găsi la minister planul de situațiune și cele alte indicațiunĭ de carĭ vor avea necesitate.

Termenul pentru presentarea proiectuluĭ este ficsată pentru ziua de 1 Octombre 1890, cînd se vor depune la minister.

Concurențiĭ vor presinta:

Un plan general de situațiune;

Planurile tutulor caturilor, pivnițelor și acoperișuluĭ.

Planurile tutulor fațadelor avînd dimensiunile de 1 centimetru pe metru, proiecțiunea orizontală și o secțiune în axul principal.

Planurile vor fi însoțite de un mic memoriu descriptiv, în care concurentul va justifica distribuțiunea adoptată, de estimațiune și de un devis.

Se va lua de basă pentru întocmirea devisuluĭ prețurile unitare din localitate saŭ din Bucurescĭ, ele fiind aproximativ egale.

Costul total al construcțiuneĭ nu va putea trece peste suma de 800.000 leĭ.

Atît planurile cît și piesele anexe nu vor purta semnătura autoruluĭ, ci numaĭ o *devisă* care va fi reprodusă pe un plic închis ce va conține numele autoruluĭ.

Un juriŭ examinator, numit de minister, va fi chemat a se pronunța asupra valóreĭ proiectelor presintate în termen de 15 zile de la data presintăreĭ lor; iar ministerul va decide definitiv dupĕ 10 zile de la pronunțarea juriuluĭ

Proiectele carĭ vor intruni tóte condițiunile coprinse în acest program, și carĭ se vor găsi de juriŭ ca cele maĭ bune, vor obține întîiul un premiŭ de leĭ 2.000 și al duoilea un premiŭ de 1.000 leĭ, rĕmânînd aceste proiecte proprietatea ministeruluĭ; iar cele-alte restituindu-se autorilor.

După pronunțarea hotărîreĭ juriuluĭ și a ministeruluĭ; tóte proiectele presintate la concurs se vor expune într'un local public.

CONSTRUCȚIA JUDECĂTORIILOR DE OCOL

DIN

BUCURESCI

Am avut ocasiunea adesea, a arăta prin colónele revisteĭ nóstre, numerósele îmbunătățirĭ ce se aduce de onor. Primărie actuală, la diferitele localurĭ publice dependinte de ea.

Pe lîngă localurile de școlĭ primare, capelele de cimitire, etc., primăria a pus în lucrare executarea localurilor necesar judecătorielor de ocol, ce eraŭ așa de necesare capitaleĭ.

Prcectul de execuție a unuia din aceste locale 'l dăm în numĕrul nostru de față, împreună cu devisul ce a servit de basă pentru estimația lucrărilor.

Proectul și devisul se datorește d-luĭ architect G. Mandrea, șef al serviciuluĭ construcțiunilor, care a dat tot-d'a-una probe de o aptitudine specială pentru lucrările primărieĭ, proectînd clădirĭ, carĭ satisfac în mod admirabil cerințele de bună concepție. economie și de estetică.

Primăria capitaleĭ se póte felicita că are în capul importantuluĭ serviciŭ de construcțiĭ, un om special de capacitatea d-luĭ Mandrea.

Dăm acuma și devisul lucrăriĭ în întregul sĕŭ:

Devis estimativ pentru construcția uneĭ judecătoriĭ de Ocol

No.	FELUL LUCRĂRILOR	Cantitățĭ	Preț unitar Leĭ	Preț unitar B	TOTAL Leĭ	TOTAL B.
1	Săpătură de pămînt pentru fundațiunĭ. pivnițĭ și hasna, pămîntul netrebuincios se va transporta de la fața loculuĭ, cel alt va servi la umpluturĭ.	377.599	1	50	566	39
2	Zidăria fundațiunelor și a socluluĭ cu cărămidă și var hydraulic.	267.729	29	00	7764	14
3	Zidărie în elevațiune cu mortar de var gras.	406.416	27	00	10973	23
4	Zidăria bolților cu mortar de var gras.	12.13	30	00	363	90
5	Tencueala interióră cu var gras.	863.10	1	50	1294	65
6	Tencueală pe pereți cu var gras incl. ornamente și așezarea lor.	93.60	2	50	234	00
7	Tencueală de plafóne, incl. șipcĭ, trestie, cu var gras amestecat cu cîlțĭ	183.16	3	50	641	06
8	Plafóne cu ghips incl. orna-					

Cismigiu

jardin publique

Bul. Indipendenti

Impremeria Statului

(Rue)

TEREN RESERVAT CONSTRUCTII
PALATULUI CAMEREI

0 5 10 20 30 40 50

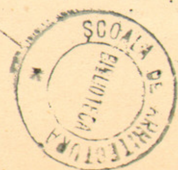
86 00

120 00

C. Plevna

(Rue)

(Rue) Strada Lipscani

Rue Victoria

TEREN RESERVAT CONSTRUCȚII
PALATULUI SENATULUI

Rue Carol

Rue Stavropoleos

0 5 10 20 30 40 50m

Rue

Palatul de Jiustiție

din

Craiova

Proiectul „Oltenia"

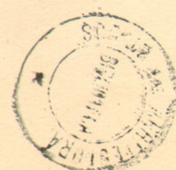
Fațada principală

CODUL CIVIL

PALATUL JUSTITIEI

CODUL CRIMINAL

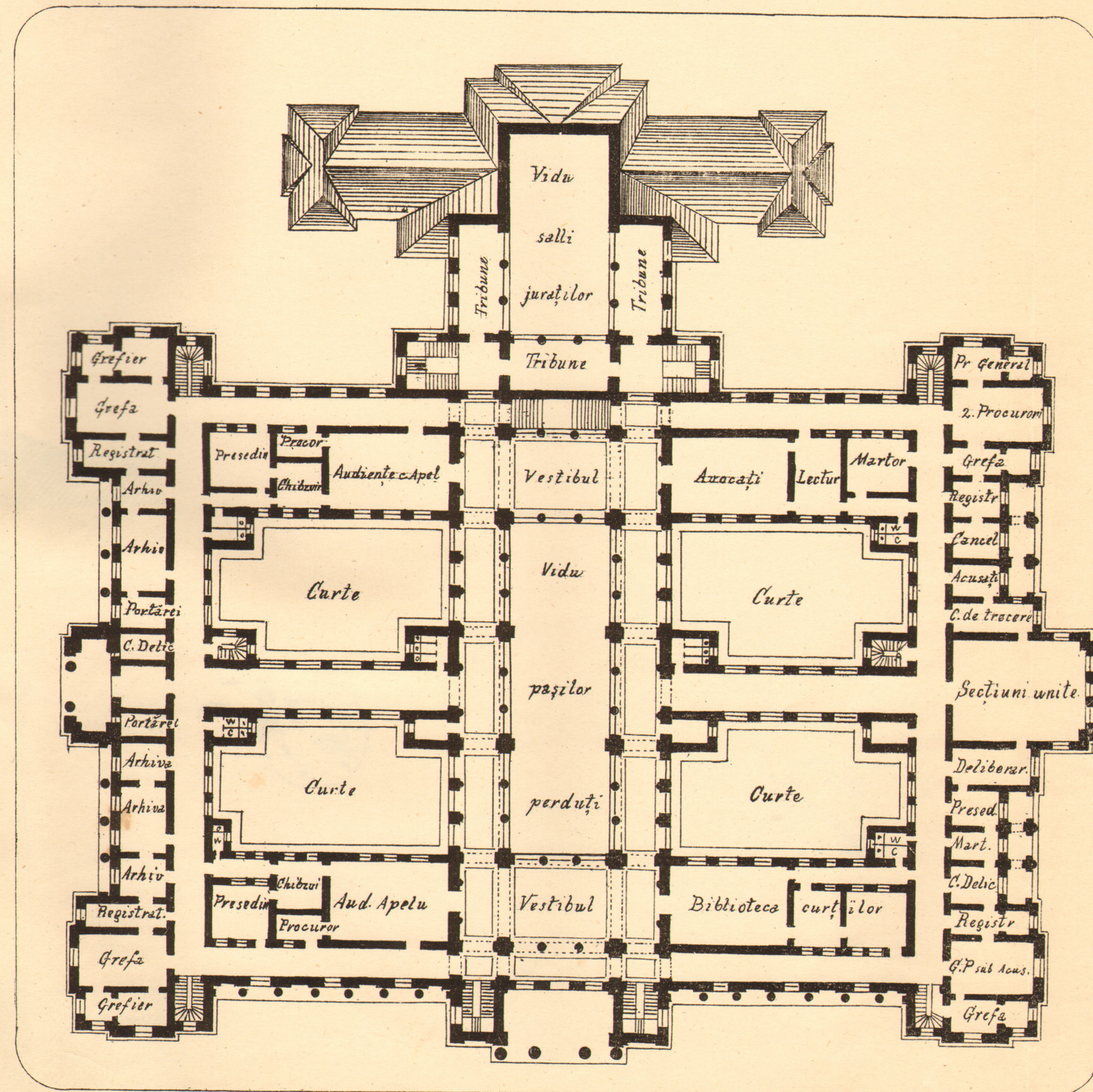

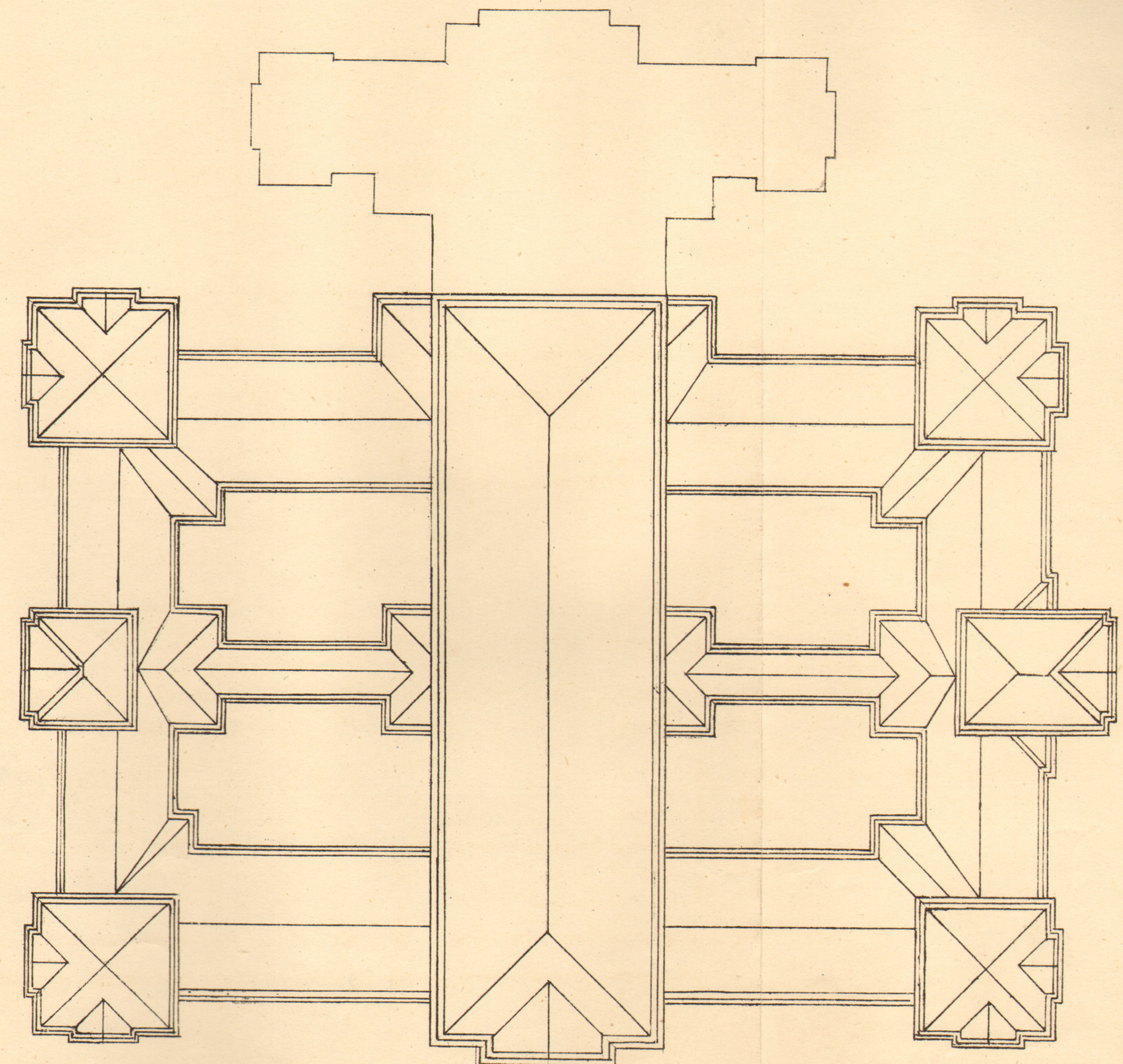
Intocmit de I. N. Socolescu Architect și Inginer

Palatul de Jiustiție din Craiova

Proiectul „Oltenia"

ETAGIU DESPRE PIAȚA JURAȚILOR

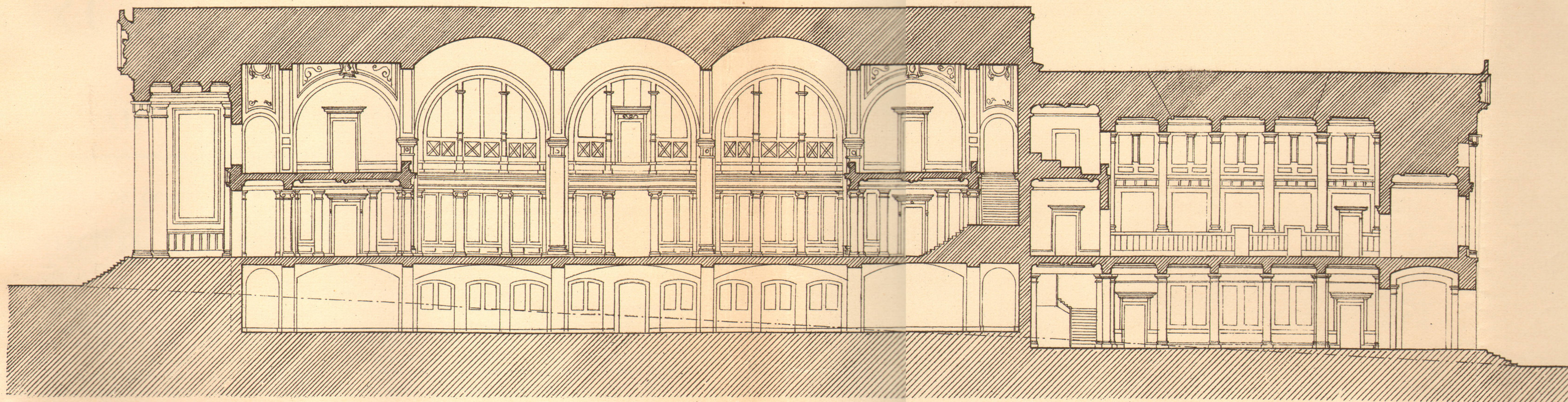
ETAGIU DESPRE PIAȚA PALATULUI J.

Intocmit de I. N. Socolescu Architect și Inginer

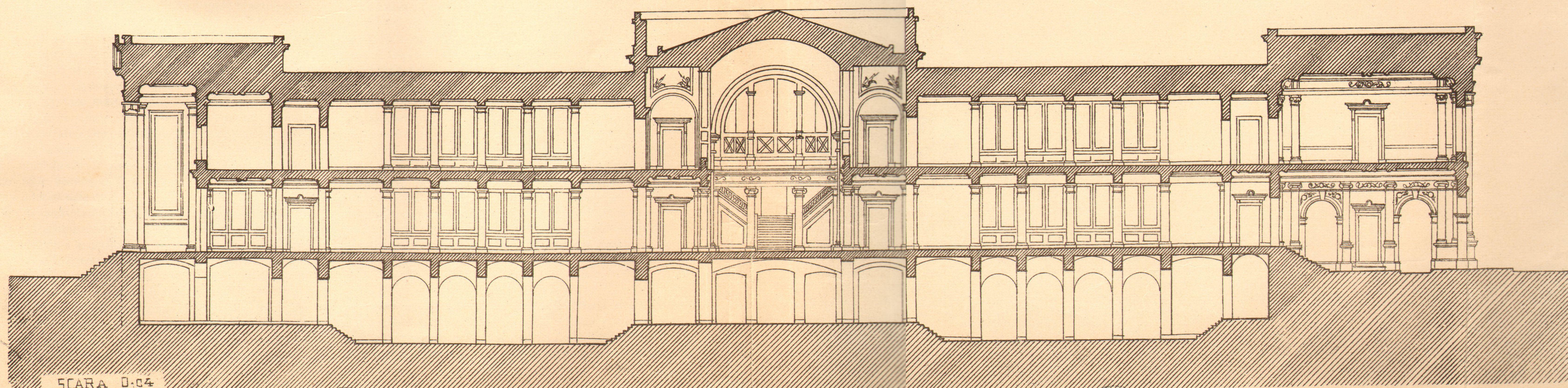
№ 5

Palatul de Jiustiție
din
Craiova
Proiectul „Oltenia"

Secția longitudinală

Secția transversală

Intocmit de I. N. Socolescu Architect și Inginer